

Kerem Ünüvar: Türk Solunun Türk Sağına Armağanı: Anti-Emperyalizm

Posted on 04/01/2020

Korkunç bir cinayet ve ardından yükselen toplumsal tepkiye karşı yine aynı toplumun başka fertlerinin “milliyetçi duyarlılıklarını” sergiledikleri bir süreçten geçiyoruz. Milliyetçi duygularla hareket edenlerin arkasına sığındıkları argümanların “hassasiyet” ile ilgili kısımlarını geçip, daha büyük analizlere rağbet edenlere, kendi tarih algılarının matrisine - elbette devlet eliyle imal edilmiş tarih endoktrinasyonunu da hesaba katarak- baktığımızda 1960’lar ve 1970’ler boyunca solun tarih analizi olarak ürettiği, Batı’yı, Milli Mücadele’yi ve dönemin havasını “çözme”ye yarayan “anti-emperyalizm”in izlerine rastlamak insanı ürkütüyor. Sonuçta ülkeyi bölmek ve emperyalist emellerini gerçekleştirmek isteyen “yabancılar” tarafından kışkırtıldığına inanılan “Ermeni Soykırımı” konusu etrafında dönen tartışmalar ve seferber edilmiş “Türklüğü tahkir” davalarının getirildiği noktada öldürüldü Hrant Dink. Türkiye toplumunun geçmişiyle ilgili bir tartışma olsun, bu toplum kendi geçmişiyle barışabilsin, kendine güven duygusunu toplum olma hasletinin bilinciyle edinebilsin diye yapılmaya çalışılan bir tartışmada tarafdı. Ancak süreç, tartışmayı “yabancı”ların düşmanca emellerinin aleti olan kalemlerin ihaneti sayanlarla, ABD ve AB emperyalizminin Anadolu üzerindeki emellerinin bir parçası sayanların ortak cephelerde yer aldığı bir blok da yarattı. Vatansever Kuvvetler,[1] Büyük Hukukçular[2] gibi tabelaların arkasında sıralanan bu bloklarda güya “anti-emperyalist” bir tepki de biçimlendiriliyordu. Vatanı satanlara ve onların hamisi denilen emperyalistlere karşı kurulmuş, içinde milliyetçilerin ve ulusalcı solcuların yer aldığı bir cepheydi bu.

Analizinin temelini emperyalist devletler üzerinden hızla ötekilere, öteki halklara, totolojilere indirgemiş bir milliyetçiliğin pınarından beslenmiş, o afralı tafralı emperyalizm analizlerine kapitalizmin özüne, tartışılmasına dair herhangi bir ufuk koymadan, devletler

arası stratejilerin teknesinde yoğrulmuş bir bakışla yönelen bir “anti-emperyalizm”den bahsediyoruz elbette. O anti-emperyalizme içeriğini ve anlamını veren solun, milliyetçiliğin değirmenine su taşımış olduğunu bugün görmek midir ürkütücü olan,[3] yoksa Türkiye halkının önüne zamanında umut olarak düşenlerin ölçüp, biçmeden kullandıkları analizlerin tam da o milliyetçiliğin beşiğinden üretilmiş olduğunu görmek mi? “Azgın milliyetçi katiller” tasnifini bir kenara bırakıp, solun tarihinden bugüne aktarılmış kötü bir mirastan bahsetmenin yeri midir, bu haksızlık değil midir diye sorulacağını bilerek konuşmaya devam etmek gerekiyor. Kabul edelim ki bugün varolan havada, milliyetçiliğin bu kadar “büyük analizler”le tabana yayılmasında solun bir zamanlar içeriğini nasıl biçimlendirdiğini hiç düşünmeden çok rahat kullanmayı seçtiği “anti-emperyalizm” sloganlarının da etkisi var. Bugüne kadar milliyetçiliğin, kendi dünya-toplumsal analizlerine bulaşmış bu uğursuz ideolojinin eleştirisine yönelmemiş bir sol olarak duruyoruz hâlâ. Ağır bir yük altında konuşmanın vaktidir.

ANTI-EMPERYALİZM

Herhangi bir sol/sosyalist öğrenci derneği tüzüğünde dahi mevcuttur anti-emperyalizm vurgusu. Kullanıla kullanıla artık üzerinde düşünülmeğe vazgeçilmiştir. Devralınan mirasta meskundur; dünya halklarının sömürülmesine karşı çıkmayı, emperyalistlerin gerektiğinde kan ve gözyaşı dökerek elde etmeye çalıştıkları yeni güç alanlarına, ülkelerin işgaline karşı durmayı barındırdığı varsayılır. Sosyalistlerin dünya tahlillerine bir araç olarak gireli 150 yılı geçmiştir. Lenin’in Emperyalizm’inde analiz edilmiş bir tahakküm sistemine karşı çıkmayı da zaten “anti”liği ile üzerinde taşımaktadır. 1. Dünya Savaşı sırasında sosyalistlerin işçileri savaşa karşı çıkmaya davet ettiği koşullarda, savaş ülke egemenlerinin çıkarınayken, egemenlerin duraksamadan yazıldıkları bu savaşa işçiler de kendi ulusal “çıkarları” gereğince destek verip milyonlarcası ölürken de tedavüldedir. Dünya üzerinde 1930’lu yıllardaki kimi muhalefet ittifaklarının taktik olarak kullandığı, 1960’larda Güney Amerika’da Küba Devrimi, Amerikan’ın Vietnam’ı işgali, öğrenci hareketlerinin

yükselişi ile anti-emperyalizm tarihindeki en sık kullanıma ulaşmıştır.

1. Dünya Savaşı sonrası dönemde Latin Amerika'dan Çin'e kadar Batıdaki toplumların tamamında, uluslararası siyaset arenasının da bir yandan dayattığı iki kutuplu dünyaya karşı bir tavır alış açıktır. Bir yanda Amerika'nın müttefiki olan, onun nüfuz ayrıcalıklarından yararlanan ülkeler mevcutken, diğer yanda ABD-SSCB arasındaki saha bölüşümüne göre SSCB'ye yakın sayılan, hatta duvarlarla ayrı bir coğrafi alan teşkil eden ülkeler vardır. Oysa 1950 sonrası dönemde ABD-SSCB ikilisine karşı ÇHC bir üçüncü güç olarak kendisini sunabilmiş, kendi tarifince her iki emperyalist kampa karşı da bağımsız bir Üçüncü Dünya ittifakı önerebilmiştir. Çin'in bu önerisiyle beraber 1960'lardan itibaren, -elbette öncesinde neo-Marksist okul vasıtasıyla geliştirilmiş algının etkisiyle- Lenin'in emperyalizm konusunda yazdıkları hızla burjuvazi ve işçi sınıfı arasındaki artığa el koymanın dünya sathına yayılması tespitinden metropol ülkelerin uydu ülkelerin artığına el koyduğu, uydu ülkelerin gelişme dinamiklerini de kendi arzusuna göre belirlediği noktasına çekildi. Lenin'in kapitalizmin dünya sathına yayılıp, bütün bir sistem haline geldiğini söylediği ve buradan hareketle tanımladığı emperyalizm yerini ulusların ulusları sömürdüğü bir perspektife indirildi. Sovyetler Birliği ve Çin arasındaki sosyalist kamplaşmanın da etkisiyle, iyice yerleşikleşen bu emperyalizm tanımı makbul ve geçerli sayıldı. Dönemin koşulları gözönüne alındığında her birisi iktisadi kalkınma buhranı ile yanıp tutuşan görece geç kapitalistleşmekte olan ülkelerin hem kendi millî burjuvazilerini yaratma süreçleri hem de bu sürece paralel giden kendi ulusal sınırlarındaki sosyalist hareketlere karşı güdülen hasmane tutum, uluslararası ilişkiler paradigmasına indirgenmiş bir emperyalizm çerçevesine ve dolayısıyla emperyalizme zarar verme derecelerine göre "ilerici", "gerici" tanımları altında tasnif edildi. Dünyayı adeta kentler -dolayısıyla tüketim, doygunluk, refah, rehabet, sosyalizme sırtını dönmek- ile köyler -dolayısıyla yoksunluk, zaruret, yoksulluk, bilenme, sosyalizme bağlılık- arasında bölen bu zihniyet çelişkiyi de buradan türetir. Sosyalizme içrek, toplumları egemenlerin arzettiği yanlış-bilinç kertesinde, içlerindeki ontolojik iyiliğe binaen bir kenara koyan bu bakış açısı, emperyalist/sömürgeci güç olarak devletler arasındaki çıkar ilişkilerini önüne koyar. Bu ilişki biçiminin veri kabul edilmesi, kendi ülkesindeki siyasal iktidarların

halihazırda girdikleri ilişkileri de bu noktadan ele alır. Zaman zaman kendi, yerli “işbirlikçilerinin” eleştirisini lafzen kullansa da, anti-kapitalist bir öz ve içerikten yoksun bırakılmış bir bakış açısı ortaya çıkar. Sosyalizmin ilk başta ortaya koyduğu, insanlar arasındaki sömürü ilişkilerinin insanın kendini gerçekleştirebilmesi adına ortadan kaldırılması perspektifi bu noktada yalnızca işlevsel bir önkabul olur. “Millî burjuvazi”, “millî cepheler”, “ordu-millet/gençlik elele” lafları, anti-emperyalizmin içeriği haline gelir.

Oysa sınıf yerine milleti/halkı koyan bu anlayış, sınıf ilişkilerini ve çatışmalarını şimdilik ertelemeyi, daha büyük daha önemli bir sorunu yani emperyalist/sömürgeci güçlerin defedilmesini önüne almayı yeğler. Adı konulmadan da olsa, sosyalist ideal ve iddianın içinde bulunulan an itibariyle hem ülkenin gelişmişlik düzeyiyle uyummadığı hem de “güncel” aciliyetler nedeniyle stratejik olarak “doğru olmadığı” belirlemesine dayanılır. Belirli bir saldırı olduğu tesbiti, bunun çözümü için “millî cepheler” kurma taktiği ve “demokratik devrim” stratejisi elele yürümeye başlar. Fabrikaların, ulaşım tertibatının, limanların, madenlerin, yani yeraltı ve yerüstü kaynaklarıyla ülkenin kendi imkanlarının “yabancı” olanların elinden alınması, millîleştirilmesi toplumun mutlak iyiliğine olacağı önkabulüyle bir program olarak sunulur. Burada ortaya çıkan “biz”, “yerli olanlar” ve “ötekiler”, “yabancılar” ikilikleri kendine yeterek kalkınmayı sağlayacak toplumsal mobilizasyon sürecinin ideolojik omurgasını teşkil etmeye başlar. Latin Amerika örneklerinde de, Güneydoğu Asya’nın devrimlerinde de göze çarpan, giderek aslileşen tavırlar bunlardır. Sosyalizmin nasıl kurulacağına cevabı kapitalizmle hesaplaşmasını erteleyerek önce emperyalistlerle hesaplaşma noktasına kilitlenir. Ancak aşıkardır ki emperyalist/sömürgeci güçler “yerli”lerin topraklarını terketseler dahi uluslararası ilişkilerde yine de muhataplar olarak kalmaya devam edeceklerdir. Burada da yine zaten Ekim Devrimi’nden bugüne uzanan bir tespitle, Batı da devrim ihtimalinin ortadan kalkması nedeniyle dünya çapında bir sosyalist kalkışma beklentisinin tükenmesi noktasına ulaşılır. Ülke kendi geleceğine yarı-sosyalizan bir kalkınma modeliyle devam etmeye, yerli/yerel olanı öne çıkartmaya, iş görebilecek sınıfları uluslararası rekabete dayanabilsinler diye korumaya, işçileri “içinde bulunulan şartların güçlüğü ve ülkenin bağımsızlığının korunması

adına” tahammüle çağırıp, sosyal imkanları eldeki kaynakların sınırlılığı nedeniyle ve “millî savunmanın” gereklilikleri adına kısımaya yöneldiğinde “kendine yeterlilik”in sınırlarına da ulaşılmış olur.

1960’ların Türkiye sol hareketi anti-emperyalizm lafzını kullanmaya başladığında kavramın dünya üzerindeki tarihi ve talihi bu durumdaydı. Kendi tarihi devletin varlığını reddettiği ve ezmek için her fırsatı değerlendirdiği bir süreçte biçimlenen Türkiye sosyalist hareketi de kendisine millilik, emperyalistlere karşı ülkeyi savunmak, sömürgeleştirilmeye karşı olmak noktasından yeni bir meşruiyet imkanı ve zemini bulmuş oluyordu. Zira bir yandan ’30’ların dünyasından mülhem Stalinci cephe fikriyatı/TKP çizgisi, Kadrocuların kapitalist olmayan kalkınma yolu reçeteleri ve Galiyefçilik etkisi; SBKP’nin konjonktürel olarak Üçüncü Dünya kurtuluş hareketlerinin geleceğine dair çizdiği millî demokratik devrim ve cephecilik stratejisi, Amerikan karşıtlığına endekslenmiş bir anti-emperyalizm ve bağımsızlıkçılık vurgusuyla Türkiye’nin 27 Mayıs darbesi sonrasındaki yönünü tayin etmeye girişen aydınların düşünce dünyasında bir hayalet gibi yeniden dolanmaya başlamıştı.

Bunların yanısıra sosyalistlerin anti-emperyalizm analizlerinde milliyetçiliği kendi bünyelerinin bir parçası olarak kabul ettikleri bir başka noktaya daha dikkat etmek gerekir. Sosyalistlerin kendi siyasal meşruiyetlerini sağlamaya çalışırken, devletin tavrı ve milliyetçi-muhafazakarların yıllarca kullandıkları “Rus ajanlığı” suçlamasına karşı kendi “millî”liklerini ispat etmek adına yöneldikleri tarihsel köken sorunudur. Kendi varlığının ihtiyaç duyduğu meşruiyeti sağlamak için solun önünde birkaç seçenek vardı ve bunlardan en kolay kendisinin daha milli bir hareket olduğunu gösterebilmektir. Zaten dünya da sömüren ve sömürülen uluslar arasında bölünmüş değil miydi? Pekala buradan milli bir sosyalizm türetmek mümkün olabilirdi. Dolayısıyla gerçek milliyetçilerin kendileri olduğunu söyleyen, bunu ispat edebilmek için lafzını, sözünün içeriğini dahi değiştirmekten çekinmeyen bir sol söylem ortaya çıktı. Ulus-devletin anti-emperyalist bir söylem eşliğinde kurulmadığı, tarihsel kökende bunun mevcut olmadığı ortadaydı - kısmen Sovyetler Birliği’nin desteğine ihtiyaç duyulan dönemdeki kimi vurguları dışarda tutmak gerekir. Ulus-devletin kuruluş sürecine

anti-emperyalist söylem sol vasıtasıyla ve Milli Mücadele sırasında Sovyetler Birliği ile girilmiş ilişkiler/sözler üzerinden dahil edildi. Milli iktisat sahasının tanzimi ululandı. 1960'lardaki sosyalist hareket kendisini doğrudan İkinci Kurtuluş Savaşı'nın uygulayıcısı olarak göstermeyi de unutmadı. Ortaya çıkan militan tipi de bundan etkilenmiş, imaj olarak milli bir devrimci tipolojisi, sözünün doğruluğunu fiziksel güçten alan bir biçimde neşet etmişti. Milliyetçiliğin de gücü, fedakârlığı, sıra neferi olmayı yücelten, kutsallaştıran yüzünü bu noktada hatırlatmakta fayda var.

1960'larda Türkiye'sinde öncelikle sosyalist ufkun "millî bünyeyi rahatsız etmeden" varlığını tesis etmek, meşrulaştırmak gerekiyordu. Bunun için milliyetçi bir devlet geleneğini, sadece Aydınlanma döneminin insana dair değerlerinin Türkiye'de yeşermesini sağlayan rolüyle ele alıp, Batılılaşma kaygısını emperyalist Batı'nın yörüngesinden çıkaracak bir programla sunmak gerekiyordu. Sonuçta dünyanın doğusunda bunu yapabilmiş güçler vardı. O halde ilerici rolü baştan kabul edilen Kemalizm, ulusal demokratik devrimin gerçekleştirilmesi için bir ilk safha sayılıp, sosyalizm sosuyla güncellenirse, emperyalist devletlere karşı "tam bağımsız ve gerçekten demokratik" bir Türkiye "kurmak" mümkün olabilirdi.[4] Oysa bu fikriyatın arkaplanı Batı ile daha sorunlu bir ilişkinin izlerini taşıyordu. Bir yanda Türkiye gibi Batı-dışı toplumların bilim ve teknoloji için Batı'ya mahkumiyeti ve bunlardan yararlanma talebi yer alırken diğer yandan özünde mükemmel bir toplumun Batı'nın örf ve adetleri ile kirlenmesi tehlikesi büyük bir dert oluşturur. Bu denklemin özcü yanlarını bir yana bıraksak dahi bilim ve teknolojiye mahkumiyet kısmı aşılamaz bir sorun olarak milliyetçi hareketlerin çelişkisini tahkim eder. Teknolojik üstünlük ziraatten sanayiye, gündelik yaşantıdan makro ekonomik dengelere kadar geniş bir alanı etkisi altına alacağı ve bu alanlarda teknolojik yatırımlardan ilerleme/kalkınma hedefleri nedeniyle geri durulmayacağına göre, teknolojinin beraberinde getirdiği ilişkileri bağımsız ilişkiler gibi ele almak mümkün olmayacaktır. Makinaları gemilere yükleyip limanlara indirmekle işin bitmediği bu süreçte, milliyetçi hareketler direnme noktalarını toplumlarının özündeki iyiliğe dayandırmak, bunu yüceltmek, teknolojik olarak tartışamadıkları bir konuda diyalogu manevi alanın kıymetli olması hususuna çekerler. Milliyetçilerin bu pozisyon alışı, sosyalizmi

ulusal bir direniş ideolojisi olarak sunan hareketlerde bağımsızlık savaşlarına, millî savunmaya, bağımsızlık savaşındaki önderin manevi şahsına ve başarısına tahmil edilerek karşılanır. Millî değerlerin özü olarak milliyetçilerin savunduğu Batı karşısındaki ontolojik iyilik, bu sefer sosyalizan bir etiketle ulusal bağımsızlık fikrine dönüşür.

27 Mayıs Anayasası'na sosyalizme gidecek açık bir yol diye bakan aydınların gözünde, karşıdevrimci güçleri siyasal alanın dışına iten ve dolayısıyla ilerici unsurların önünü açan bir harekettir, darbe. 27 Mayıs'tan çıkarttıkları hatalı ders, "ilerici" asker ve sivil bürokratların sınıf ilişkilerinden "tam bağımsız" bir biçimde ülkenin toplumsal/siyasal/ekonomik yapısını şekillendirebileceği, uluslararası sistemdeki yönelimini değiştirebileceğiydi. Bu argümanlarında herhangi bir kuramsal tutarsızlık ya da uluslararası siyasetin gerçeklerinden kopukluk görebilecek bir ideolojik arkaplanları yoktu; tam tersi geçerliydi. Kuramsal cephanelikleri sistemin emperyalist karakterini, ancak coğrafi planda kavramalarına yol açıyor, sömürgecilikle herhangi bir teorik farkı kalmamış bir emperyalizm telakkisi üzerinden yaptıkları dünya tahlilleri onları zaten başka bir çıkarımdan alıkoymuyordu. Bu durumda da parlamento sadece emperyalizmin izin verdiği ölçüde hareket alanı sağlayan, dolayısıyla "tam demokratik" olamayacak bir kurum diye kabul edilip, çözüm ancak parlamento dışı güç ve etkinlikle sağlanabilir noktasına ulaşılıyordu.[5] Mümkün bir sol darbe ile "millileştirme"ler gerçekleşecek, yabancı sermayeden arındırılmış bir iktisadi alan yeniden tesis edilecek, milli kalkınma sağlanacaktı. 1960'lar geçilip 1970'lerin çatışma ortamına gelindiğinde ise uluslararası sosyalist hareketin bölünmesiyle sol siyasal düşünce dünyası artık meşruiyetini sağlamak için milliliğini ispatlamak zorunda değildi, kitleselleşmişti ve anti-faşist bir sürecin içinden geçiyordu.. Zaten faşist hareketin sola yönelttiği ithamlar da, sosyalizmin Türkiye toplumunun bünyesine uymazlığı noktasına gelmiş, etnik kimlik ve mezhep çatışmaları üzerinden sıcak çatışmaya dökülmüştü.

Solun kendi meşruiyetini sağlamak adına sığındığı ve millilik vasfıyla ürettiği anti-emperyalizm güncelliğini ve etkinliğini elbette milliyetçi hareketlerle giriştiği çekincesiz ilişkilerle kaybetmiş, giderek ulusal kalkınma diskurunun süsü haline gelmiştir. 1970'lerden

başlayarak artık MDD fikriyatı, ÇHC gibi rejimlerde sermaye birikim rejiminin vahşetini gizleyen bir payanda işlevi de görmüştür. Sosyalistlerin taktığı içerdiği işlevsellik dozuyla 1990'lara kadar egemenlerin sosyal meselelerde müracaat edebildikleri bir söyleme de dönebilmiştir. Küreselleşme ve sermayenin serbest dolaşımının hızlanması nedeniyle iç pazarlarda güç kaybeden sınıfları etkilemek için milliyetçilerin tercih ettiği eylem kılavuzunun da ilham kaynağıdır ve bir mazlumluk söylemini de devreye sokmaktadır. 1990'lar boyunca yaşanan süreçte Türk milliyetçiliğinin bir şekilde kendine biçtiği mazlumluk, bugünlerde milliyetçiliğin çektiği "sıkıntı"nın, küçümsenmenin bahanesi olarak da kullanılmaktadır. Türk milliyetçiliğinde, zaman zaman eklektik bir biçimde içiçe geçen iki mazlumluk mirasını ayırdedebiliriz: Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme döneminde ve özellikle Balkan Savaşları ve 1. Dünya Savaşı dönemindeki yenilgiler ve "zillete" ilişkin miras; ve Osmanlı yönetiminin "öz"-Türk unsurunu istismar edişine ilişkin miras. Milliyetçi-muhafazakâr söylem, modern Türkiye'nin uluslararası ihtilâflarının da kesintisiz bir devamı gibi düşündüğü ilk mirası sürekli gündemde tutar. Milliyetçi söylem mazlumluğunu imparatorluk dönemindeki emperyal mücadelenin bağlamından koparıp, bugüne taşıyarak, milli güvenlik psikozuyla beraber "anti-emperyalist" bir öfkeye dökebilmektedir.[6] Tepki gösterilen yalnızca başkalarının "emperyal" hayallerinin nesnesi olmak değildir; aslında kendi emperyal hayallerinin -Orta Asya'da heves edilmiş ama kabul görmemiş "ağabeylik" rolünü ya da Ortadoğu'da "büyük devlet olma" hayallerini hatırlayalım-gerçekleşmediğine/gerçekleşmeyeceğine dair bir öfkedir bu.

SONUÇ

1990'lar boyunca ardarda yaşanan iktisadi kriz ve kapitalizmin kendisinin ihtiyaç duyduğu düzenlemelerle beraber sınıflar arasındaki çelişkinin, yoksulluk düzeylerinin iyice göze görünür hale gelmesi emperyalizmi ısrarla 19. yüzyılın tanımına hapseden "istilacılar" algısını da pekiştirmeye devam etmiştir. Reel-sosyalist hattın dışında kalan sosyalistlerin anti-emperyalizmin sınıfsal özünün içdiş edilmesine dair söylediklerinin önemi de burada

ortaya çıkmaktadır. Soğuk Savaş ertesi dönemde zaten kendi özünde mündemiç faydacı karakterini, insanı kendi etkinlik alanının sınırlarında tutmaya dönük küçültücü bakış açısıyla kapitalizm ancak belirli bir iktisadi değer, kaynak görebildiği kesim ve sınıfların çıkarlarını belirginleştirip, diğerleriyle aralarındaki uçurumu yükseltirken dünya üzerinde de kendisini en son ulusal sınırlara kadar yayabilmiştir. Mali sermayenin gücü, hareketliliği, teknolojinin imkanlarıyla herhangi bir kısıtlamayı geçersiz sayan akışkanlığıyla herhangi bir istila ya da zora ihtiyaç duymadan varlığını garanti altına alabilmiştir. Bu süreçte, dinamiğin merkezkaçından etkilenen sınıflar daha da kenarlara itilmiş, sosyal güvenlik bağlarından koparılmış, kendilerinin varlığını anlamsız addettikleri bir noktaya varmışlardır. İnsan olma halini geçersizleştirmiş bir iktisadi akıl ve dünya sathına yayılmış bir sistem karşısında çaresizliklerinin farkındadırlar. Ancak onları bu çaresizliğin beşiğinde sallayan hiç kuşkusuz yukarıda kısaca anlatmaya çalıştığımız, kapitalizmin dünya ölçeğinde bir sistem haline geliş sürecini uluslar düzeyinde ve yalnız o uluslara karşı yapıyormuş gibi sunmaya gayret ve özen gösteren kendi ulus-devletlerinin tahakküm ve propagandasıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar kapitalizmle eklenme, sistemin içinde yer alma konusunda herhangi bir tereddütün varolduğunu veya bu yönde bir düşünsel çabanın gerçekten kapitalizmi analiz edebilecek herhangi bir ideolojik bilgiyle hareket ettiğini söylemek mümkün değildir. Kalkınma stratejileri bağlamında ele alınan, gelişme düzeyinin bir rehberi olarak iktisadi alanı yalnızca bir müdahale aracı kabul eden bakışın etkisiyle kapitalizm ya da sosyalizm başka herhangi bir anlam ifade etmemiştir bu topraklarda. Bugün içinden geçmekte olduğumuz dönem milliyetçiliğin sarmalındaki kaybetmeye karşı bir isyan halidir ve yine milliyetçiliğin de bağrına yerleşmiş iktisadi çıkar güdüsünün ekseninde biçimlenmektedir.

Türkiye sol/sosyalist hareketinin 1960'lardan beri kendi meşruiyetini sağlama almak, kökü dışarda olmadığını ispat etmek adına milliyetçilikle hesaplaşmak gibi bir kaygıyı gütmek bir tarafa, onu kendine eklemeyecek bir "strateji" peşinde koşmuş olmasıyla koşut bir süreçtir bu. 1990'ların kriz ortamında kendi "ulusal" kaygılarını sınıf analizinin, mücadelesinin

önüne koymuş; dünyayı güya kendisine ait emperyalizm gibi bir analiz aracınının 19. yüzyılın arkaik yorumuyla beraber işe koşup, kaybeden orta-alt sınıfların kendilerini anlamlandırdıkları yegane dünyaya, milliyetçiliğe teslim olmuş bir solun bugün gelinen toplumsal hezeyanlarda herşey bir yana düşünsel dahli vardır. Solun önemli bir bölümü milliyetçiliğin teknesinden kendilerine ekmek çıkarma derdiyle bunu devam ettirmekte de ısrarlıdır. Anti-emperyalizmin ilk baştan beri kullanıldığı bağlam, kurulduğu dil ekonomi-politik bir veçheye, kapitalizmin eleştirisine değil, ülkenin 150 yıldır yaşadığı değişimin en agresif, en reaksiyoner bağlamına oturtulmuştur. Batı'nın eleştirisi üzerinden başlayan süreç imparatorluğun son döneminde milliyetçi diskurun, hemen ötesinde ulus-devletin kuruluş mitoslarının en temel ögesi haline gelmiştir. Bahis konusu Batı eleştirisi yaratıcı bir eleştirel süreç doğurmamış, zamanla milliyetçiliğin "öteki" sini, rejimin güvenliği nosyonlarını, iç-dış düşman tariflerini beslemek için kullanılmıştır. 1960'lar sol hareketinin böyle bir düşünsel mirasla ürettiği "emperyalizm karşıtlığı"nın, Türkiye siyasal tarihindeki diğer hareketlerle ne tür bir ortak zemini paylaştığı/paylaşacağı açıktır.

Türkiye'de sosyalizmin bir siyasal akım olarak kendini toplumsallaştırmaya çalıştığı, kendini politik bir güç olarak tanımlamaya uğraştığı 27 Mayıs 1960 sonrası dönem, sosyalist hareketin bir anlamda Türkiye miladı sayılır. Zira o dönemde sosyalistler arasında ortaya çıkan farklılıklar bugün de varlığını aynı önemde sürdürmektedir. Bu ayrım yalnızca sosyalizmin nasıl kavrandığı, siyaset yapmak denen şeyin sosyalistler için varolanla nasıl benzeştiği konusunda değildir. Bunlardan daha fazla stratejiler, taktikler ve reel politikanın uygulanması konusundadır. '60'larda sosyalistler arasında ortaya çıkan farklar, sosyalist hareketin geleceğini de belirlemiştir. Bunda aynı zamanda sosyalistlerin yüzleşmek zorunda kaldıkları, çatıştıkları ve bir anlamda hesaplaştıkları tarihsel bürokratik gücün ve bu güce karşı takınacakları tavrın ister istemez '60'lar bitip '70'ler başladığında belirlenmek zorunda kalmasının da rolü vardır. Bu hesaplaşmayı yapmamakta direnenlerin ağızlarında ise yine millî devrimcilik ya da ulusal sosyalizm yalanları ile pespaye bir ordu kuyrukçuluğu kalmıştır. Bu tavır bugün varlığını her türlü milliyetçi grup, dernek ve inisiyatifle ortak platformlara taşımaktan imtina etmemektedir. Ortaklaştıkları noktanın "vatanın satılmasına

karşı”, anti-emperyalist bir temelde gerçekleştiğini de her vesileyle dile getirmektedirler. Emperyalist ülkelerin Türkiye’yi paylaşmak için Kürt sorunundan Ermeni Soykırımı tartışmalarına kadar her fırsatı değerlendirdiğini, büyük, çözülemez bir komplo ile hareket ettiklerini kendi dünya tespitlerinin en başına yerleştirmiş durumdadırlar. Kendileri gibi düşünmeyenlere; milliyetçiliğin uğursuz bir ideoloji olduğunu, toplumları kendi içine hapsedip her türlü yaşam hakkını boğmaya dönük bir hapishane yaratacağını, toplumları yalnızca kin ve nefret ekseninde tasnif edip, düşmanlıkları körüklemekten başka bir işe yaramayacağını, aynı ülke vatandaşlarını her zaman biz ve onlar diye ayırıp ırkçılığı yücelten bir çizgiye her zaman açık olduğunu söyleyenlere karşı da ya “vatan hainliği”ni ya da “emperyalizmin yerli işbirlikçi”liğini uygun tanım olarak görmektedirler. Her türlü komplo teorisini de kendi söylemlerinin hizmetine sunmaktan çekinmeyen bu zihniyet dünyasının üyeleri için bu bir düşmanla mücadeledir ve her türlü araca da açıktır. Hrant Dink cinayetinde kullanılan silahın tetiğinde bunların yani milliyetçiliği “anti-emperyalizm” etiketiyle sunanların da izleri vardır ve ellerindeki kan yıkanarak çıkacak değildir.

1 “Dünyanın pek çok ülkesinde teker teker Ermeni soykırımı yasa tasarıları geçerken Türkiye’de Ermenilere yönelik tek bir harekete dahi girişilmediğini herkese hatırlatmak isteriz. Oysa birileri Türkiye Cumhuriyeti’ni ortadan kaldırmak için çalışan bu güçlerle birlikte davranarak ülkeye ihanet etmeye devam etmektedirler.” “Hoş Gidişler Ola”, İnan Kahramanoğlu, Türk Solu, 29 Ocak. “Bu bir mücadele, Türkiye ve Türkler bir düşmanını kaybetti...” “Türkiye Bir Düşmanını Kaybetti”, Gökçe Fırat, Türk Solu, 29 Ocak. Bu satırlarda “emperyalistlerle işbirliği yapmaya hazır” azınlıklardan duyulan rahatsızlık kendisini açıkça ortaya koymaktadır. Kendilerini milliyetçi ilan etmiş bu çevre zaten oldukça açık bir biçimde ırkçılık dahil her türlü şekle girmektedir. Anti-emperyalizm en sevdikleri laflardan biridir. Açık ırkçı bir hareketin dahi gayet rahat kullanabildiği bu kavramın yalnızca kullanıcıdan kaynaklanmayan bir sorunu vardır ve bu sorun sosyalistlerin kavramın kurgulanış şeklinde baştan beri varolan milliyetçilik karşısında açık tavır almaktan kaçınmış olmalarıyla ilgilidir.

[2] “AB baskısı, bir hafta öncesine oranla iki katına çıkacak, yaptırımlar ve dayatmalar daha da keskinleşecek. Fikir ve demokrasi özgürlüğünün Türkiye’de olmadığı bu olayda altı en çok çizilen konu. AB dayatmaları, demokratik hak ve özgürlükler konusunda daha da ileri bir noktaya taşınacak. Azınlık hakları, misyonerlik, ana dil konuları daha da tırmandırılacak ve AB görüşmelerinin ilerlemesi için istenen tavizlerin boyutu değiştirilecek.” Yeni Çağ Gazetesi, 26 Ocak. Gazetenin Büyük Hukukçular Birliği ile organik ilişkisini belki somut olarak ortaya koyamayız ama Kemal Kerinçsiz’in Türk Solu’na verdiği röportajda aynı noktalara takılmış olması nedeniyle fikrî bir ortaklıktan pekala bahsedebiliriz. Bkz. “Dink’i Kurban Edenler onu kullananlardır”, Türk Solu, 29 Ocak 2007, 124. sayı.

[3] Kendi sloganlarını bağıramayacağı için rahatsız olan bir tavır da cenaze törenine katılmama gerekçesini “anti-emperyalist” bir analizden bahisle izaha çalışıyordu örneğin: “Hrant Dink’in cenaze töreni, halkların arasına düşmanlık tohumları eken emperyalizme karşı mücadelede sıçrama tahtası olabilecekken düzen siyasetçilerinin emperyalistlere yaranmaya dönük gövde gösterisine dönüştürülmeye çalıştırılıyor.” Sol, 23 Ocak. Emperyalizm böyle birşey işte: Halkların arasına düşmanlık tohumları ekiyor. Halklar bunu farketmiyor, zira emperyalizm herşeyi düşünüyor. Milyonlar bu tohumlar nedeniyle birbirini boğazlıyor, yine ayılmıyorlar. Sonra niyeyse birden bir cenaze töreninde, üstelik de aralarına ekilen düşmanlık tohumlarını dahi farketmemiş bu halklar emperyalizme karşı “sıçrama tahtası” bulduklarını farkediyorlar. Ama bu da yetmiyor halkların bu tepkisini insanlar, örgütler emperyalizm lehine engelliyorlar. Açıkça “biz slogan atamayacağımız toplantılarda bulunmak istemiyoruz” demek çok daha anlaşılır olmaz mıydı? Solun komplo teorilerine, dış mihrak tespitlerine -daha alengirlisi istenirse herşeye kadir emperyalizm analizine- yürekten bağlılığı bu kadar doğallaştırılmışsa, sağ siyasetlerden farkı nerededir?

[4] Sömürünün tesbiti ve buna karşı izlenmesi gereken yol elbette “milli”ci bir bakışla yine sosyalist referanslarla üretiliyordu: “Bugün temel güç, hegemonyacılığa karşı çıktıkları ölçüde sömürücü sınıfları da dahil tüm ezilen milletlerdir. Stalin’in dediği gibi ezilen milletlerin sömürücüleri, ezen milletlerinkinden farklıdır. Çünkü onlar başka milletlerin

emekçilerini sömür[me]mektedirler.” Bkz. “Tasfiyeciler Brejnev’in Kervanında”, *Aydınlık*, 80, Ekim 1977, s.9. Aslında bu tür sınıfı dışlayan, her türlü siyasal etkililiği emperyalizme karşı verilecek zararlar ölçen, dolayısıyla sınıfın yerine milleti koyarak özgücü bir tavrı çeşitli biçimlerle tanımlanmış Galiyefizm, Türkiye’deki çeşitli çevre/hareketlerce (Kadro, Yön, *Aydınlık*) en doğru, “bize en uygun” yol olarak tanımlanabilmiştir. “Gerçekten de Galiyef’in hedefi, Orta Asya’daki, Sibirya’daki ve Rusya’daki Türkî halkları biraraya getirecek bir “Turan Federasyonu” kurmaktır. Galiyef, Rus Bolşevik Partisi’nin önderliğinde gerçekleştirilen devrimi, uluslararası ilişkiler bakımından mevcut tahakküm ilişkisinin devamı biçiminde yorumlamaktaydı. Dünya çapında sömürünün ve çatışmanın iki tarafı vardı: Uluslararası burjuvazi (metropol uluslar) ve sömürge halkları Galiyef, Marksist terminoloji kullanmakla birlikte, özünde bir “Üçüncü Dünya” milliyetçiliği yapar. O dönemde sömürge ve yarı-sömürge niteliğinde bulunan, hatta Sovyet Devrimi ile sosyalist bir iktisadî-toplumsal-kültürel yapıya yönelmiş olsalar da esas itibarıyla “Rus ulusu”nun “burjuvazi” niteliğindeki tahakkümü altından kurtulmamış bulunan Sovyet müslümanlarının ve buna benzer halkların, öncelikle kendi ulusal (burjuva) devrimlerini yaparak ve böylelikle birer ulus-devlet olarak tarih sahnesine çıkararak, daha önceki tahakküm ilişkisini tersine çevirmesini istemektedir: “Sömürge ve yarı-sömürgelerin metropoller üzerinde diktatoryası!”. Burada, Marksizmin tersine, tarihin ilerletici öznesi “sınıf” değil, “ulus”tur.” S. Halit Kakinç, “Sultan Galiyev efsanesi Diriliyor”, *Toplumsal Tarih*, 50, 1998’den aktaran Suavi Aydın, “‘Milli Demokratik Devrim’den ‘Ulusal Sol’a Türk Solunda Özgücü Eğilim”, *Toplum ve Bilim*, 78, Güz 1998, Birikim Yay. Elbette bu tür çevreler için Galiyef’i tasfiye etmiş bir Stalin mevcutken, her iki ismi de kendi ideolojik dayanakları arasında saymanın çelişkili bir tarafı yoktur.

[5] Suavi Aydın, a.g.m. Ayrıca bkz. “Hem Türkiye’de sosyalist mücadeleyi nasıl verirsiniz? Faşizme karşı, emperyalizme karşı mücadelenin bize dayattığı acil görevleri (abç.) bir yana bırakıp, bütün umutları parlamentoculuk oyununa bağlayarak sabahtan akşama ‘Sosyalist Türkiye’ diye bağırarak değil elbet. Emperyalist sistem içinde sömürülen ülke durumunda olan Türkiye’de ‘gelin sosyalizmi kuralım’ diye ortaya çıkmaya kalksan ancak gülünç duruma düşersin. Yapılacak şey, bir yandan emperyalizme karşı, faşizme karşı, bağımsızlık ve

demokrasi mücadelesinin acil görevlerini eksiksiz ve yürekle yerine getirirken bu mücadele içinde yer alan yığınları, kadroları sosyalist bilince ulaştırmak için gerekeni yapmaktır.” Mihri Belli, “Millî Demokratik Devrim”, STMA, c.7, 2144-2145. MDD fikriyatının simgesi Mihri Belli’nin kendi sosyalist milliyetçiliğini ABD’de okuduğu sıralarda, Amerikalıların kendisinden, daha doğrusu Türklüğünden hoşlanmamalarına bağlayan tavrı anılarında mevcuttur. Mihri Belli, Yazılar 1965-1970, Sol Yayınları, 1970 ve Mihri Belli, İnsanlar Tanıdım, Doğan Yayınları, 2000.

[6] Fethi Açıkel’in kutsal mazlumluk kavramlaştırması, Türk milliyetçiliği için olduğu gibi, mazlumluğu meşrulaştırıcı bir dayanak olarak kullanan başka milliyetçi ideolojiler için de açıklayıcı sayılabilir. Açıkel’in kavramlaştırmasını şöyle uyarlayabiliriz: Kutsal mazlumluk, uluslaşma süreci bağlamındaki geç ve hızlı modernleşmenin şiddeti karşısında toplumsal, kültürel ve imgesel yurtsuzlaşmaya uğrayan yığınların güç istemlerinin baskıcı-nevrotik bir siyasal ideolojiye dönüşme momentidir. Mazlum özne bakış açısından, bir yandan mazlumiyetten kaynaklanan meşruiyetin yatağı olarak yüceltilen fakat bir yandan da bu anlatı içinde zulümden/haksızlıktan başka bir şey içermeyen geçmişi telâfi etmek isteğiyle, bir güç istemi ve intikamcı tazmin eğilimi ortaya çıkar. Fethi Açıkel, “ ‘Kutsal mazlumluğun’ psikopatolojisi”, Toplum ve Bilim, 70, Güz 1996, Birikim Yayınları, s. 153-198.

Kaynak: birikimdergisi.com